

Není divu, že se pak scházely skupiny lidí sobě blízkých v přátelském soukromí, třebaže byli vystaveni nebezpečí, že budou vzápětí označováni za frakci či grupírovku a budou jim připisovány nejčernější úmysly, jako by snad chtěli svrhnout vedení Svazu či co. A přece je přirozené, že zvláště mladí spisovatelé, kteří mají k sobě blízko nejen svou práci, ale i lidsky, se scházeli a budou scházet, že cítí více než starší, hotovější spisovatelé potřebu upřímné výměny názorů o problémech, s kterými zápasí – a že konečně tato soudružská upřímnost je mezi nimi možná i bez nebezpečí vzájemné podezíravosti. Nejde tu přitom o nějaké řevnivosti generačního boje. Svaz spisovatelů by nám měl vyjít vstříc, podchytit to zdravě nespokojené a vroucí, co je v mladých lidech, a umožnit nám prohovořit a osvětlit si mnohé tvůrčí problémy mnohem konkrétněji a podrobněji, než je to možné na celosvazovém sjezdu. To by byla jedna z výrazných stránek budoucí činnosti Svazu, zaktivizovala by ještě více mladé síly, pomohla by je stmelit ne zastíráním rozporů, ale otevřenou výměnou názorů. Bylo by potřeba také detailněji hovořit o jednotlivých problémech básnického řemesla, po léta zanedbávaných. Vždyť dnes snad již všichni mladí spisovatelé *slouy* upřímně vyznávají pravdivé umění zachycující člověka v nejpalcivější současnosti na všech úsecích života. Jde teď o to, abychom si soudružsky pomáhali, to, co slovy vyznáváme, také verši uskutečňovali, jak to od nás žádají naši citliví čtenáři.

JIRÍ ŠOTOLA

Sluší se bez milosti konstatovat – i když to dosud, popravdě řečeno, naši literární veřejnost nijak zvlášť neznepokojuje – že v naší mladé literatuře není dosud dostatek tvůrčí samostatnosti a odvahy k společnému hledání vlastní cesty, že mladá česká literatura jako celek nemá dosud svou vlastní výraznou tvář.

Tato skutečnost se nedá vysvětlit nějakou shodou náhod anebo nedostatkem osobitých talentů. Nutí k otázce, neexistují-li nějaké hlubší a společné příčiny.

Bohužel se dosud nenašel literární historik, který by aspoň provizorně shrnul poznatky z četby knih vydaných nejmladšími českými spisovateli v posledních jedenácti letech, z četby starých čísel časopisů – *Tvorby*, *Generace*, *Ohnice*, *Mladých archů*, *Směny atd.*, který by se tam podíval na poctivé proměny i nepoctivá salta v uměleckém vývoji, v myšlení, v politickém postoji jednotlivců i skupin, zhodnotil všechny naše zmatky, ať už se jmenovaly dynamoarchismus či frézismus či jinak, všechny naše bludné

Nová generace?

výlety až k novosurrealismu či existencialismu, vystopoval, co na snahách těchto let bylo dobrého, a bylo-li to později rozvinuto anebo to zakrnělo či bylo zlomeno, a co tu naopak bylo scestného, co zdržovalo, mátlo, kazilo talenty.

Musel by přitom vidět, kolik tu bylo upřímné touhy pochopit svou dobu a nezústat stranou jako smetí, dozrát bez fixlování k členství v komunistické straně nejenom podle legitimace. Musel by ovšem též vidět, kolik tu bylo i bezradnosti, která vedla nejednou a nejednoho z nás k pasivnímu vnějškovému přijímání tezí, jež si sám neprobojoval, a odtud pak samozřejmě k návyku nesamostatnosti, netvořivého opakování a vyčkávání, k umělecké koncepci, kterou jsme si nevytvořili sami, kterou jsme jenom mechanicky převzali, koupili z druhé ruky, často bez nadšení, často z povrchnosti, často z pohodlnosti.

Musel by ovšem též vidět, jak silně na nás působily i nedobré zjevy v našem veřejném životě, tlak dogmatismu nejrůznějších barev, poručníkování, opatrnictví, byrokracie, stagnace ve vývoji ideologie – okolnosti, proti kterým jsme nebyli vyzbrojeni, před kterými jsme často ustupovali, uzavírali se do pochybností, jež jsme si netroufali vyslovit. Přitom naše situace byla zhora nepřijemná, neboť ne v našich rukou byly všechny klíčové pozice československé kultury, pozice, z nichž se rozhodovalo zpravidla velmi autoritativně – ať už to bylo ministerstvo, vedení Svazu, redakce oficiálních časopisů apod. A povětšinou jsme hodně zpovzdálí (a ostatně i bez závisti) přihlíželi nejedné komedii a tahanici o úřady, pocty a tituly, o účast v delegacích a almanaších a výběrech, aniž jsme k tomu mohli říci svoje.

Nedobrá byla ostatně i druhá věc, zejména v posledním období občas praktikovaná – totiž povrchní laskavá blahosklonnost, nenáročnost, dokonce i udělování titulů docela mladým, nehotovým spisovatelům, poklepávání na rameno... a tím vlastně často i nepřímé podceňování. Paušální hovoření o „nadějích naší literatury“, aniž se dostatečně analyzovala dosavadní práce těchto „nadějí“, o nějakém pokusu o hlubší rozbor jejich dalších úkolů, povinností a zvláštních perspektiv ani nemluvě. Takovéto chudé stravy jsme se bohužel museli často dočkat i od mladých kritiků, takto nás dokázal zklamat např. s. Machonin ve svém loňském referátu na konferenci o poezii, s. Slabý ve svém pokusu o charakteristiku společných snah mladé poezie v článku Obrana poezie z roku 1954 a podobně.

A jestliže je v poslední době situace přece jen už podstatně lepší, mnoho obručí praská, měřítko a nároky rostou, jestliže mladá spisovatelská generace má už konečně za sebou ono období zmatků a hledání svého místa v naší společnosti a stále častěji jsme již dokonce svědky prvních vzpour proti konvenci a dosavadnímu průměru – tím více se dostává problém

vlastní tváře, vlastního uměleckého programu mladé literární generace, do popředí.

Tím více však začíná být nápadné, že mladí spisovatelé se pouštějí na tuto cestu víceméně nezávisle jeden na druhém, že se začíná ukazovat i jakési pošetilé soukromničení. Chybí snaha a často i zájem začít si společný umělecký program přesněji uvědomovat, v diskusích formulovat, a tím i vytvářet předpoklady k systematictějšímu jeho rozvíjení. Souvisí to zajiště i s tím, že mladá literární generace dosud nenašla svého teoretika.

Chtěl bych o těchto věcech hovořit co nejskromněji. Hovořit nejvíce o tom, co tu není, co jsme dlužni; protože toho je doposud opravdu nepříjemně mnoho, a dosavadních zásluh nepříjemně málo. O co tu jde především, jsou perspektivy, postupné ozřejmování specifických úkolů; nesplní-li je naše mladá literatura, nesplní svoje historické poslání.

Nechci tu propagovat generační různice. Ale my někdy až přestáváme chápat, že každé období našeho společenského i uměleckého vývoje klade a bude klást nové, zvláštní úkoly, že ani v socialistické společnosti se nepřestávají střídat jednotlivé lidské generace, jejichž poslání je zároveň v celkovém smyslu a směru vývoje totožné, zároveň však i různé, neboť každá z nich má svoje místo, svůj historický úsek, svou historickou povinnost. Takovéto „osamostatnění“, to není žádný efekt a paráda, to je prostě vážná odpovědnost a přirozená nutnost.

Jde ovšem v prvé řadě, dříve než o otázky vlastního uměleckého programu, o to, ve jménu koho a jakých myšlenek a jakých společenských tendencí by se měl utvářet.

Pro nás už, domnívám se, není základní otázkou, jsme-li pro socialismus či proti, pro život či pro smrt, postavíme-li se do fronty boje za pokrok či zůstaneme-li stranou, půjdeme-li s lidem anebo sami. Na program našeho myšlení se místo toho dere do popředí otázka další: otázka, *jak* uskutečňovat socialistické zákony a vztahy ve všech jednotlivých konkrétních případech, co to v praxi znamená „jít s lidem“, otázka, řekl bych, *všedního boje* za nový život v hlavách a v srdcích a v práci každého člověka u nás. Nikoliv už otázka *manifestace*, nýbrž otázka *realizace* revolučního programu.

Je to odraz těch tendencí ve vývoji naší společnosti, které znamenají přechod od období, v němž se rozhodovala základní otázka moci, politické vlády v zemi, od období „triumfálních pochodů s rozvinutými prapory“ (Lenin) – k období tvrdé a často zdlouhavé cesty, plné „všedních“ těžkých úkolů, k vnitřní organizaci a převýchově, k zesílení a upevnění společnosti zevnitř, k lepším charakterům a vyšší duševní úrovni lidí, k lepším lidským vzájemným vztahům, morálce, čistšímu a bohatšímu

citovému životu, hlubokému pochopení smyslu života a podstaty lidského štěstí, ke konkrétní představě životních perspektiv a podobně. Jsou to tendence přechodu od probojování moci a platnosti základních společenských principů k jejich postupnému praktickému uskutečňování až do těch posledních důsledků a jednotlivostí; od manifestů k realizaci jejich obsahu; od úhrnu k jednotlivostem.

Nemyslím, že jsem našel recept na další vývoj literatury. Ale domnívám se, že nebude na škodu, bude-li nás nyní čím dál méně lákat „sváteční“ hrdina, líčení „svátečních“ jevů života, budou-li nás méně lákat i abstraktní alegorie a filozofické úvahy. A vůbec už ne všeobecné deklamování o lásce k vlasti, o domově, lyrické oslavy a krasořečnická vyznání. Naše poezie by měla napříště daleko častěji (a méně mentorsky) stát uprostřed života lidí, zabývat se každodenními, takzvaně všedními zážitky. Pouštět se do opomíjených, „nelaureátských“ témat. Veliké oblasti myšlenkového světa, citového života, denních zkušeností našich lidí dosud obcházíme, stavíme se nad ně, do oblaků, které se zdají být vyššími principy a perspektivami, ve skutečnosti to však často bývá pouhá neznalost faktů a psychologie lidu, či dokonce malý zájem o prostý život lidí, sváteční povyšování se nad obyčejný život – a nejednou i lež.

Domnívám se, že nebude na škodu, budeme-li méně heroizovat, oslavovat, manifestovat a budeme-li – i za tu cenu, že dáme na čas sbohem úvahám o ideálu klasické syntézy – objevovat prostý, skutečný, denní život... a jeho pravdu. Budeme-li uměním rozvíjet svou koncepci společenského vývoje neustálými konfrontacemi s denními fakty života. Abychom měli takovou poezii, která by uměla dát varovný signál, kdyby se znovu začalo autoritativně lhát. A ne takovou, která by ke lžím ještě přimalovávala ornamenty.

Ještě k onomu ideálu klasické syntézy, kterého se dotkl také s. Kundera ve své studii o dědických sporech: Tak jako se podle mého názoru mýlil Bucharin, když jej na sjezdu sovětských spisovatelů v roce 1934 postuloval, mýlili bychom se i dnes, kdybychom v něm viděli časově blízký program. Je to postulát přinejmenším předčasný, a proto nutně nekonkrétní, mohl by vést nyní spíše zpátky nežli dopředu, zpátky k nevěčné povšečnosti v poezii, ke klasicizujícím tendencím, k oslabení chuti experimentovat, k nepřirozené snaze sklenout velký, ucelený oblouk syntézy v období, kdy je především zapotřebí myslet na něco jiného, totiž na to, jak navázat mnohde ztracený bezprostřední styk poezie s životní realitou.

Říkám-li „poezie prostého života“, „poezie všedního dne“, nechci tím říci poezie fádní, šedivá. Vždyť kolik dobrodružství, snů, touhy, chuti, vůně, dramát je v životě, který se děje kolem nás – ať už si ho všímáme,

anebo běží, k naší škodě, nepovšimnut mimo. Nemyslím též, že by stačilo pouhé žánrové zaznamenávání drobných faktů. Hledání prostého člověka naší doby, poezie tohoto prostého dne a tohoto prostého světa nemůže mít nic společného s žánrovými obrázky. Úkol je docela jiný: pochopit a ukázat smysl a podstatu každodenního života, atmosféru moderního světa a psychologii lidí, učinit to vše středem vzrušeného spisovatelského zájmu, předmětem objevitelské potence, vnímavosti a fantazie, terčem experimentů, impulsem smělých uměleckých plánů, tématem, o kterém je třeba snít, opájet se jím, které strhává a vzněcuje imaginaci, způsobuje neklid, tématem, z něhož se může zvednout celý ohňostroj básnických obrazů a nádherná křídla básnické myšlenky.

Dostaneme-li se v té souvislosti k požadavku větší věčnosti, pak ani to nebude jistě požadavek fádnosti a popisné nudy, nýbrž požadavek větší prosycenosti literárního stylu, básnického obrazu konkrétními jevy, událostmi, ovzduším, čerstvými fakty – na rozdíl od fádní abstrakce a obecnosti, rekvizit a zastaralých klišé. Vždyť jenom náš slovník je zatím často tak nemoderní, tak plný různých otřepaných abstrakcí, symbolů a rekvizit – „domovů“, „srdcí“, „květin“, „lásek“, „zítřků“ apod., že např. Neumannovy Nové zpěvy anebo Nezvalův Edison musí být dnes pro mladého básníka už pro tu modernost slovníku četbou skoro zahanbující. – Myslím, že bychom měli méně šermovat slovem realismus a více zkoumat, v čem pravá dnešní reálnost myšlenkové koncepce a stylu vlastně vězí.

To vše jsou, domnívám se, veliké dluhy naší mladé literatury. Nechci přitom tvrdit, že jde o výsadní právo spisovatelů mladších. Nešlo mi o žárlivé vymezení nějakého hájemství, nýbrž o postižení specifičnosti hlavního úkolu, který čeká.

Je to tendence, která začíná být v naší mladé literatuře již víceméně zřetelně patrná; i když zatím není dost rozvinuta, neuvědomujeme si ji dostatečně a nemá charakter úsilí vědomě společného. Je patrná i v prózách Sedláčkových, Aškenazyho, Otčenáškových i v posledních dramatech Ilji Prachaře a Pavla Kohouta, v mnoha básních soudruhů Frieda, Floriana, Červenky, Šiktance i v první knížce Kunderově, v některých básních Svobodových, Štukových i v prvotině Ilony Borské. Myslím, že to není pouhá náhodná shoda okolností, že s. Kundera má ve své knížce oddíl s názvem „malá dramata“, že s. Borská si bere za náměty svých básní takové „nejobyčejnější“ věci, že s. Florian nazval svoje poslední verše Báseň nejvšednější.

Bylo by, připomínám ještě, nemoudré, kdybychom nechtěli využít soudobých zkušeností světového pokrokového umění, zejména pokud jde o tendence více či méně příbuzné; myslím přitom zejména na energic-

Nová generace?

ký hledačský nápor mladší generace sovětských prozaiků, na podnětné úsilí italských neorealistů o předmětnost, konkrétnost a individualizaci – a podobně.

Nechtěl jsem formulovat umělecký program. Chtěl jsem jen nadhodit několik námětů, přispět osobní konfesí do diskuse o něm; do diskuse, která si ostatně nemůže dělat nárok na to, aby se stala jedním z hlavních předmětů zájmu a času tohoto sjezdu.

Říkáme, že XX. sjezd KSSS znamená pro nás převratnou, historickou událost. Ale jaký bude tedy jeho vliv na další rozvoj umění? Půjde *jenom* o relativně větší uvolnění tvůrčích sil, větší svobodu, volnost diskusí? Půjde pouze o to, že bez myšlení bude těžko vystačit a nic nebude padat shůry, že každá přízemnost a impotence se brzy zkompromituje, protože už nebude mít možnost nechávat se nést společnou vlnou sériových polopravd, ani možnost vymlouvat se na nesvobodu a stavět se do pózy umlčené geniality? Půjde pouze o rozmetání mnoha konzervovaných představ a regulí, které jsme doposud považovali za nedotknutelné, a o usvědčení jejich včerejších zastánců a hlasatelů? I když to všechno samo o sobě už znamená mnoho – nemělo by nám opravdu jít ještě o něco víc? Těžko odpovídat předčasně. Ale jestli jsme ještě nezapomněli na svoje dobré předsevzetí nebýt v literatuře zbyteční, jestli je v nás kousek toho, co je nezbytným předpokladem talentu, totiž vůle a schopnost hledat si svou vlastní cestu, jestli je v nás nashromážděna nějaká rozvoje schopná energie a touha po novém, po lepším, po experimentu – to se nyní myslím v plném rozsahu ukáže.

(1956)

NÁŠ VŠEDNÍ DEN JE PEVNINA

Miroslav Holub

V diskusích poslední doby jsme potvrdili nemálo obecných pravd, které byly známy odjakživa. Ujistili jsme se, že básníci mají psát básně, a ne konat ruční práce, jako vyšívání a lakování. Že mají být různí, dobří,